עתיקות 86, התשע״ו

שני שברי כלי חרס מעוטרים מהתקופה האסלאמית ברחוב דני מס, רמלה

ניצן עמיתי־פרייס

בחפירה ברחוב דני מס ברמלה (ר׳ שמואלי, כרך זה) נתגלו שני שברים של שני כלי חרס אשר כל אחד מהם נושא דגם. שבר מס׳ 1 הוא מהמאה הט׳ לסה״נ (התקופה העבאסית), ושבר מס׳ 2 מהתקופה הממלוכית.

1. שבר של ידית קנקן זיר הנושאת חותמת (לוקוס 212, סל 4361 ; איור 1:1).

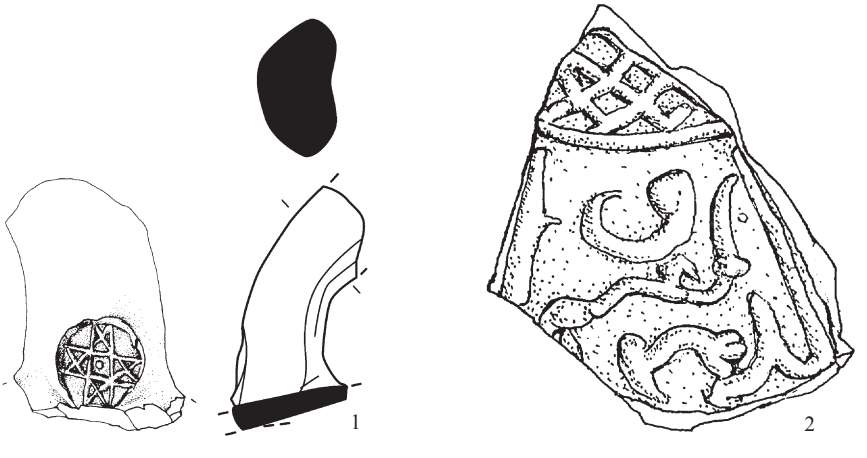
החותמת נושאת דגם של צלב בעל ארבע זרועות. בקצה כל זרוע יש פיצול לשלושה משולשים שווי שוקיים. קודקוד אחד של כל שניים מהמשולשים בולט החוצה. במרכז כל הזרועות יש ריבוע המקושר לכל אחת מזרועות הצלב, ובו מסומנת נקודת מרכז. דגם דומה, אך לא זהה, נמצא על ידית מנבי סמואל (עדוי תש״ע:72, איור 4.9, מס׳ 5). ייתכן שמקורה של הידית מרמלה בקנקן שיוצר בכבשנים של נבי סמואל.

2. שבר של צפחת מהתקופה הממלוכית (לוקוס 254, סל 10/4417 ; איור 1:2).

בחלקו העליון של השבר יש דגם רשת, ובחלקו התחתון כתובת מקוטעת הערוכה בשלוש שורות:

1. ق ا... או ل.... (اقبال?) קאף, אליף או לאם? (אקבאל?)
2. ئم ?
שורות 2 ו־3 = [א] ל דאים (אלדאים)
3. [ا] لـ ...

לכתובת יש אולי קשר למונח ׳אלעז אלדאים׳ המופיע על צפחות ממלוכיות, ומשמעותו ׳כוח מתמשך׳ (lasting power). ייתכן כי מקורן של האותיות בשורה הראשונה של הכתובת הוא במילה אקבאל (*iqbāl*), שמשמעותה גורל מבשר טובות או שגשוג (auspicious fate).

איור 1. ידית קנקן (1) ושבר צפחת (2).

המונח 'אלעז אלדאים' מופיע על צוואר של פך ממלוכי מחפירות חמה (Poulsen 1957:246, No. 5 B 288; 294, 2), וכן על צפחת ממלוכית במוזאון הלאומי בדמשק (Sauvaget 1932:20, No. 108). יש צפחות שעליהן מופיעה כתובת זו לצד כתובות אחרות כחלק מברכה, למשל לצד המילה 'אלאקבאל', כפי שמופיע בצפחת הנידונה. הכתובת כתובה בכתב נסח'י: 'אלעז אלדאים ואלאקבאל אלסאלם ואלעמר אלטויל', שפירושו 'הכוח המתמשך והשגשוג המושלם והחיים הארוכים' (Poulsen 1957:246, No. 5). כתובת דומה — 'אלעז אלדאים ואלאקבאל אלשאמל', דהיינו 'הכוח המתמשך והשגשוג השלם' (Sauvaget 1932:17, No.78) — הובחנה על צפחת ממלוכית (המאות הי"ג–י"ד לסה"נ) הנמצאת במוזאון הארכיאולוגי באוניברסיטה האמריקנית בבירות (מס' 31.31) (Day 1935:9, Pl.VI:1, 2).

לדגם הרשת שבחלק העליון מעל הכתובת יש הקבלה בשבר של צפחת שנמצא בסוריה, המתוארך למאה הי"ד לסה"נ (Sauvaget 1932: Pl. 23, No. 83).

בחפירות בחורבת בורין שבשרון נמצאו שברים של שתי צפחות ממלוכיות; על אחת מהן נראים שרידי אות, ככל הנראה אליף או לאם, אלו שתי אותיות בערבית שראשיהן נראים זהים ואם בסיסן לא השתמר, לא ניתן להבחין ביניהן (Kletter and Stern 2006:187, Fig. 17:1).

הפניות

שמואלי א' כרך זה. מבנה מהתקופה האסלאמית הקדומה ברחוב דני מס, רמלה.

עדוי ז' תש"ע. **בחינה מחודשת של מאפייני ההתיישבות סביב ירושלים בשלהי התקופה הביזאנטית ובתקופה המוסלמית הקדומה**. עבודת מוסמך, אוניברסיטת בן גוריון בנגב. באר שבע.

Day F.E. 1935. Some Islamic Pilgrim Bottles. *Berytus* 2:5–10.

Kletter R. and Stern E.J. 2006. A Mamluk-Period Site at Khirbat Burin in the Eastern Sharon. *'Atiqot* 51:173–214.

Poulsen V. 1957. Les poteries. In P.J. Riis and V. Poulsen. *Hama; Fouilles et recherches de la Fondation Carisberg 1931–1938* IV, 2: *Les verreries et poteries médiévales* (Nationalmuseets Skrifter. Større Beretninger III). Copenhagen. Pp. 117–283.

Sauvaget J. 1932. *Poteries syro-mésopotamiennes du XIVe siecle.* Paris.

TWO DECORATED POTSHERDS FROM THE ISLAMIC PERIOD FROM DANNY MASS STREET, RAMLA

NITZAN AMITAI-PREISS
(PP. 127*–128*)

During the excavation on Danny Mass Street, two decorated potsherds were unearthed. One sherd (Fig. 1:1) is a stamped jar handle depicting a "cross," each arm of which evolves into three triangles. A similar, but not identical, handle was found at Nebi Samuil, attesting that the Ramla handle might have belonged to a jar produced in the early Islamic kilns there.

The other sherd (Fig. 1:2), which is part of a flask, is adorned with a net pattern and bears an Arabic inscription, of which three lines survived: "The perpetuating force and complete prosperity." Both the pattern and the legend have parallels on similar vessels from Beirut and Syria, dating from the thirteenth–fourteenth centuries CE.

CAPTION TO ILLUSTRATION

Fig. 1. Jar handle (1) and flask sherd (2).